

Koningin Fabiola Foto Odette Derèze © Stichting Germaine Van Parys.

[K] **TWEE BELGISCHE EERSTERANGSGETUIGEN.
GERMAINE VAN PARYS EN ODETTE DERÈZE**

Het scheelde geen haar of de Belgische persfotografe Germaine Van Parys (1893-1983) was voorgoed in de plooiën van de geschiedenis geraakt. Toch mag ze samen met Julia Pirotte, Emmy Andriesse en Eva Besnyö tot de pioniersvrouwen van de fotografie in de eerste helft van de twintigste eeuw worden gerekend. Al was Van Parys dan zonder twijfel een ruwere bolster. Als reportagefotografe voor onder meer *Le Soir*, *L'Illustration*, *La Meuse* of *Elle* ijfde ze van opdracht naar opdracht, steeds met de deadline op de hielen. Van Parys had niet in de eerste plaats de esthetiek in het vizier: die had eerder de status van neveneffect. Ze werkte vooral met haar ellebogen – en soms met haar scherpe hakken – om in de eerste linie te staan en dáár haar beelden te kunnen schieten. Haar expressieve foto's moesten immers direct aanspreken, de kijker in het hart van de actie zetten en bij de lurven pakken. Wel lengde ze die

geniepig aan met ironie. Tenminste, als de omstandigheden het toelieten.

De laatste jaren kent het werk van Van Parys een voorzichtig eerherstel, mede dankzij haar nicht, discipel en collega-fotografe Odette Derèze (*1932), die haar nalatenschap nauwlettend beheert. Vanaf 1956 opereerde Derèze trouwens samen met haar “peettante” in het door haar opgerichte fotoagentschap Agence Van Parys. Niet alleen werd Van Parys' wijdvertakte oeuvre – met 30.000 glasplaten – eindelijk herontdekt en langzaam ontsloten; Van Parys kreeg in met *België in beeld* (2011) ook een overzichtswerk bij Roularta Books, waarin haar werk helder werd geduid en ontgonnen door Johan Swinnen. Dat het Antwerpse Fotomuseum nu Van Parys en Derèze in een thematische combinatie-expo brengt, valt te prijzen. Opmerkelijk om vast te stellen hoezeer hun fotowerk uit dezelfde koker lijkt te komen, alsof Derèze en Van Parys een Siamese tweeling zijn en door eenzelfde lens gluurden (zij het dan in andere

tijdvakken). Dat valt nog sterker op bij het doorbladeren van de in oudroze gedompelde catalogus *De aanraking van de tijd* (Luster, 2013), waarin hun reportages bijna naadloos in elkaar overvloeien.

Germaine Van Parys, dochter van een begrafenisondernemer, werd als Germaine Eberg op 18 april 1893 geboren in Sint-Gillis. Ze studeerde aan de École des Arts et des Métiers in Brussel en begon vanaf 1908 als amateur gretig te fotograferen. Ze huwde in 1911 met persfotograaf Félix Van Parys, wiens naam ze ook na hun scheiding zal blijven dragen. Op haar vijftiengste leverde ze haar eerste visitekaartje als fotografe af: een reportage over de Blijde Intrede van koning Albert I in Brussel. Haar royalistische portretten zullen haar spoedig een wit voetje bezorgen bij het Paleis. Koningin Elisabeth merkte Van Parys op bij staatsiebezoeken: wie was toch die alomtegenwoordige vrouw met de camera op de eerste rij? Na een ontmoeting werd ze bevorderd tot “officieuze officiële” fotograaf van het

Belgische koningshuis – een rol die later ook op de schouders van Derèze zou terechtkomen en waarbij ze bijvoorbeeld de jonge prins Filip meermaals vastlegt. In 1922 ontvangt Van Parys een eerste opdracht, om in 1926 in vaste dienst te treden van *Le Soir*, waar ze later voor magazine *Le Soir Illustré* werkt, en als freelancer voor *La Meuse* en het Franse, destijds befaamde magazine *L'Illustration*. In 1926 is ze een van de medeoprichters van de eerste beroepsvereniging voor fotografen, de Association Générale des Reporters de la Presse Belge. Maar voorzitter zal ze nooit worden. Het glazen plafond was toen nog zeer ondoordringbaar en vrouwelijke persfotografen golden als vreemde eenden in de bijt. Meermaals moest stille rebel Van Parys haar tanden laten zien, al was ze nooit een barricadefeministe.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog toont Van Parys haar beginselvastheid: ze weigert aan de slag te blijven bij dagbladen die onder de Duitse censuur

De toenmalige prinses Paola en prins Albert met in het midden hun zoon Filip, de huidige Belgische koning
Foto Odette Derèze © Stichting Germaine Van Parys.

Congo Foto Germaine Van Parys © Stichting Germaine Van Parys.

ressorteren. Bij de bevrijding trekt ze als oorlogs-correspondente mee op met de geallieerde legers in het zuiden van België en Duitsland. Na WO II is Van Parys werkzaam voor onder meer *La Meuse*, *La Lanterne*, *L'Hebdo* en *Elle Magazine*, maar ook voor internationale agentschappen. De opdrachten stapelen zich op en haar naam en faam groeit zienderogen. In 1956 richt ze daarom haar eigen agentschap op, dat op een bepaald moment vijftien mensen in dienst heeft. Vanaf 1967 vertrouwt ze haar eigen reportagewerk toe aan haar nicht Odette Derèze. Wanneer ze in 1968 bij een ongeluk met een tram een hersenschudding oploopt, eindigt haar carrière als fotografe. Van Parys, niet uit het lood te slaan, bleef wel de touwtjes in handen nemen in haar fotolab en in de donkere kamer. Zelfs nadat ze in 1980 door een hersenbloeding half verlamd was geraakt, krabbelde ze weer overeind, om nog een aanzet te geven tot het catalogeren van haar fotoarchief. Van Parys stierf uiteindelijk op 90-jarige leeftijd op 25 februari 1983 in Brussel.

De camera van Van Parys – eerst een Mentor, vervolgens onder meer een Gaumont en Rolleiflex –

stond steeds flietsklaar om rampen, koninklijke bezoeken, intredes of toenmalige beroemdheden als Jerry Lee Lewis of Edith Piaf te registreren. Maar ook voor straattaferelen in de volkswijk de Marollen, reizen naar Congo, ballonvaarten, fabrieksbezoeken, optochten of culturele evenementen draaide de kordate Van Parys haar hand niet om. Ze was een bijzonder hard werkend fotografisch manusje-van-alles. Als een monnik leefde ze voor haar stiel. Toch kun je niet beweren dat Van Parys een sensationeel slaatje uit haar foto's sloeg. Ondanks een zekere dramatiek, was er voortdurend pudeur en eerbied voor het onderwerp – de Belgische persfotografie heeft dat “havikachtige” trouwens altijd in toom weten te houden. “Beter een mislukte foto dan morele oneerlijkheid”, liet ze zich ooit ontvallen. Dat Van Parys *en passant* toch maar mooi een aantal scharniermomenten in de Belgische geschiedenis vastlegde, besepte ze wellicht pas achteraf. “Peetante had drie principes: hard werken, niet blijven drinken en discreet blijven. Op recepties zorgde ze er altijd voor nuchter te blijven, om te allen tijde alert te zijn”, zo vertelt Derèze in een interview met curator Rein Deslé in *Extra*, het magazine van het Fotomuseum. Van Parys bleef haar opvattingen steeds trouw. “Ze was zeer streng, maar zo werkte ik het liefst”, zegt Derèze daarover.

Er schuilde wel degelijk ook een tedere schoonheid in haar haastig gemaakte maar soms wonderlijk accurate beelden. Niet voor niets wordt Van Parys beschouwd als een fotografe die de menselijke factor prioriteit gaf en veel betrokkenheid toonde. Curieus genoeg was ze zowel kind aan huis bij de koninklijke familie als aan de fabriekspoorten tussen de arbeiders, of in de Marollen. Zelf streefde ze ook bedachtzaamheid na bij haar reportagewerk, ingegeven door technische beperkingen: “In mijn tijd hadden we twaalf glazen platen om een hele reportage te maken. Je moest goed nadenken vooraleer je afdruckte.” Nee, digitale reprises en opsmuk brachten toen nog geen soelaas.

“Onder de foto's waar Germaine Van Parys fier op was, vinden we taferelen die we kunnen indelen in een drietal categorieën: ‘het plechtige’, ‘het rampzalige’ en ‘het koddige’”, zo merkt Johan Swinnen op in *België in beeld*, waarin hij een uitgebreid en geschakeerd portret schreef van Van Parys, dat jammer genoeg ontbreekt in *De aanraking*

van de tijd. De catalogus bij de FotoMuseum-expositie is nogal summier met informatie over Van Parys en Derèze. We moeten het doen met een korte inleiding, een beknopte biografie, een tijdlijn en een uitgebreidere toelichting bij de foto's, die je weinig bijbrengt over de werkwijze van Van Parys. En dat is een gemiste kans: je moet zelf op speurtocht naar meer details over leven en werk in andere publicaties. Of was het de bedoeling dat de weliswaar goed afgedrukte foto's – in een thematische ordening – voor zichzelf spreken?

Op de frontpagina van *De aanraking van de tijd* – en als overture van de expo – zien we twee vroege Michelin-mannetjes aan de wandel. Dit Bibendum-duo vertolkt ongetwijfeld dat “koddige” in Van Parys' fotografisch werk. Binnenin trekt vooral de twintigste eeuw in een hoog tempo voorbij. Rampen als de overstroming in Châtelet (1961) of het mijndrama in Marcinelle (1956) worden vermengd met kleinmenselijke akkefietjes en Belgische curiositeiten. Het boek toont ook Van Parys' attente oog voor techniek en wetenschap: vrouwelijke luchtvaartpioniers als Suzanne Lippens, de ballonvaartexperimenten van Auguste Piccard of Charles Lindbergh die in Brussel arriveert: Van Parys was er als de kippen bij.

Je stuit bovendien op een aantal foto's die iconische kwaliteit bezitten, zoals het portret van Albert Einstein op de kade in Antwerpen, ietwat triest omhoogkijkend, staand naast de pakketboot Belgenland van de Red Star Line. Op 28 maart 1933 beseft Einstein op deze plek dat hij niet meer naar Duitsland kan terugkeren, omdat daar de haatcampagnes tegen de Joden zich in volle kracht ontplooiën. Zijn bezittingen zijn al in beslag genomen door de nazi's. De grote wetenschapper in al zijn nietigheid: een integer, maar pakkend beeld. Van Parys bewees zoals zo vaak haar gevoel voor timing. In een veel frivoler register is er de zwiërige foto van Josephine Baker uit datzelfde jaar: een groter contrast is niet denkbaar. Indrukwekkend – alsof je midden in de vlammen staat – is Derèzes reportage over de brand in het Brusselse warenhuis Innovation in mei 1967, waarbij 323 doden vallen. Toch slaat er ook een bizarre schoonheid af van de vernietigende kracht van het vuur, zelfs in zwart-wit. En er is veel ruimte voor gekroonde hoofden, misschien zijn ze zelfs oververtegenwoordigd in dit

De brand in het Brusselse warenhuis Innovation (1967)
Foto Odette Derèze © Stichting Germaine Van Parys.

boek. Koningin Boudewijn tussen de kompels in Waterschei: beroemde foto's zijn het van een “menselijke koning”, met mijnwerkerszakdoekje rond de hals en zwarte vegen in het gezicht.

Maar de dames konden ook behoorlijk schalks zijn. Zo is er de memorabele compositie – die ook de affiches en de folders siert van de expo – van Odette Derèze met de toen 46-jarige koningin Fabiola. In het kasteel van Laken hanteert ze het badmintonraket tegen een voor eeuwig onbekende tegenstander. Haar hoge kapsel is onberispelijk op het hoofd gebeiteld. In haar hand schuilt het pluimpje. Aan de wand hangt een *pléade* van heraldieke borden. De foto is ongemeen grappig, al was dat misschien niet de bedoeling. Spelbreker van dienst is Fabiola's zwarte hondje Toffee, dat verbaasd snuffelend opkijkt naar de houterige bewegingen van de koningin, die allerm minst een sportieve dresscode hanteert.

De aanraking van de tijd toont ondubbelzinnig hoe gulzig Van Parys en Derèze van veel walletjes proefden én feeling aan de dag legden voor hun onderwerpen. Ondanks het soms dwingende en gejaagde ritme van de persfotografie haalden ze het

maximum uit hun beelden. Ook omdat Van Parys een goeie neus had en uit haar contactafdrukken een precieze selectie wist te maken. “Voor Germaine Van Parys was dit ook een moment van verbazing”, na het “beslissende” én onomkeerbare moment van de foto, zo noteert Swinnen daarover in *België in beeld*. Van Parys was een gedreven documentaliste van de dagelijksheid. Haar rehabilitatie – samen met Derèze – is nu ook geconcretiseerd in een Stichting Germaine Van Parys. Niet alleen vanwege haar moedig en onorthodox parcours is dat gepast, zeker ook vanwege haar beelden die een niet te verwaarlozen plek in het Belgische collectieve geheugen verdienen.

DIRK LEYMAN

Expositie nog tot 2 maart 2014 in FotoMuseum Antwerpen, www.fomu.be.

JOHAN SWINNEN (CUR.), *De aanraking van de tijd. Germaine van Parys, Odette Derèze, 1918-1996*, Luster, Antwerpen, 2013, 264 p. Van Johan Swinnen verschijnt bij Luster ook het kinderboek *Kijken met Germaine*.
